

TÉRIM, usual en el ll. parlat, de DŪM 'mentre' i INTĒRIM 'entretant'. □ 1.ª doc.: *dementre*, orígens (1116 etc.); *mentre*, 1211 i fi S. XIII, cròniques.

En un doc. de la Noguera, de c. l'any 1116: «*dementre* que Os est in guerra ---» (referent a aquest poble i a Tartareu, *Colle*. Moreau, XLVIII); «Aquel qui ix seminar la sua sement e, *dementre* que semenava, la una sement cadeg prob de la via e fo calzigad' e-ls ocells del cel mengaren aquella sement; aquest seminador dix N. S. que són los maestres de Sent' Eglésia --- los auzels del cel --- són los diables, qui tolen la paraula de Déu de coratge d'om ---», *Homilies* (2v21).

Dementre és la forma de Llull, l'única (la cita de *mentres* que li atribueix *AlcM* no és d'ell sinó del modernitzador valencià de 1521, únic que ens ha conservat aquest capítol del *Blanquerna*; però en aquesta mateixa obra hi ha *dementre* pertot on disposem de mss. (p. ex. *NCl.* I, 106.24) així com en les altres obres seves (*Do. Pu.*, Gili, p. 239 etc.); sovint l'usa en la combinació *dementre que*: «*Dementre que* Evast cogitava en estes coses, Aloma començà a parlar ---» (*Blanq.* I, 60.24); «*dementre que* lo hermità dehia aquestes paraules, una gran serpent passà de costa Fèlix, e Fèlix hac molt gran temor ---», «*dementre que* la pastoressa encalsava lo lop, e Fèlix vers ella venia corrent ---», «*dementre que* Fèlix anava per aquella vall, ell desijava a veser alcuna maravel·la», «*dementre que* ell enaxí cogitava, vijares li fo que molt fos gran noblesa del món si fos fet de alcuna cosa ---», *Merau.*, Ag., I, 10, 6; II, 95; I, 42; i vegeu-ne un altre que hem citat a MEMÒRIA (de l'edició Galmés d'aquesta obra).

Ell, però, usa també *dementre* construït sense *que*: «*dementre* staven ensemps», «*dementre* considerava en esta manera», «*dementre* plorava» (*Blanq.*, *NCl.* II, 240.22; III, 10.13, 133.9). És així *dementre* la forma que trobem en les *VidesR*: «un jovencel noble, *dementre que* estava ab l'apòstol malgrat dels parents, los parens cremaren la casa d'él, en la qual estava ab l'apòstol ---»; «*dementre que* aysò diaia, la venyansa de Déu lo ferí» (on, però, el ms. més tardà porta *mentra*, i l'original llatí *dum*), f° 5v2, 104r1, n. 13. I no és una forma que vagi desaparèixer del tot, car la veiem en StVicentF: «lo sarment ha vida *dementre* és en lo cep e no plus» (*Serm.* II, 185.33); i encara la manté la poesia popular dels segles baixos, almenys: «me'n vaig a la ribera / a cullí un pom de flós, / de *mentre* las cullia - sento llantos i plós», i fins amb el *que*: «*dementre que* confessavan - tres coloms varen passà», «*dementre que* bevia - l'Escriva fa un sospir», *MilàF* (*Romilo.*, 305.2, 216.6, 205 versió A; recollida a Prats de Molló per Verdaguier i p. p. MilàF).

Però ja trobem la forma *mentre* moderna en les Grans Cròniques: «anà-sse-n a Fraga --- el rey d'Aragó --- e asetjà la vila; e --- los sarains de tota l'encontrada --- van ferir en la host --- e *mentre que* la bata<I>la era molt gran, e que-ls sarains se comensaven ja de desbaratar, aquels de la vila comensaren a exir, qui foren grans gens --- e aquella saó foren desbaratats los crestians», *Desclot* (§ 2, *NCl.* II, 13.24); «Nós en-

viam sempre una carta a Tamarit, que-ns fossen a un dia sabut ab ses armes, e ab conduyt de 3 dies, a Albesa --- e *mentre que* les cartes anaren, fo don Pero Corneyl ab Nós, e fom 13 cavallers, e anam a Albesa ---», Jaume I (Casac. I, 100, § 37; Ag., 65) en un doc. de 1211: «*mentre que* jo seré en vostra presó més homes --- no façen mal a vós» (amenaga veladament un senyor a un altre cavaller en un doc. de Cabrera o de la SdUrg., MiretS, *El més antic text literari*, 24); i també en Eiximenis (*Dotzèn*, DAg.).

Fàcilment es comprèn el que va passar. Havent-hi bastantes parelles en la llengua en *de-* i sense *de-*, de funció no gaire diferent de la d'aquesta partícula, com *fora* i *defora*, *sota* i *dessota*, *sobre* i *dessobre*, *davall* i *avall*, *darrere* i *arrere*, el nostre *dementre* aparentava ser un cas d'aquests, però aquí no s'hi advertia un matís distintiu en l'ús ni en el sentit: es creà *mentre* en lloc de *dementre*, i com sigui que *dementre que* era una expressió més feixuga, decaigué cada vegada més en lloc del *dementre* originari fins a la generalització de *mentre*.

També es troba, des del S. xv, i sobretot el xvi, la forma amb una -s afegida, l'anomenada -s adverbial, forma avui tan estesa en el llenguatge parlat; ja hem vist que el valencià Bonllabi en modernitzar el llenguatge del *Blanquerna* en l'ed. de 1521, hi introdueix *mentres* (cita d'*AlcM*, i en aquells capítols també: «*mentres que* Evast e Aloma feyen aquests --- béns, Déu --- recordà lo desig de Aloma ---», ed. *Obr. Co.* I, 12).

Apareix sovint en Jaume Roig, i assegurada pel metre: «dona molt clara, / a mi molt cara: / res en lo món / *mentres* hi fon / no amí tant», «Sols la criança / qu'és tendrelleta, / *mentres* alleta, / la pot amar», «València --- / l'acquistà / Rodrigo Cit / Diégueç, dit / Campeador, / segur senyor / *mentres* visqué», «fill, ab tals arts / tu ja n'has vist; / *mentres* tenguist la viuda xorca / ---» (*Spill*, 16117, 9834, 7219, 8742). Sovint en StVicentF (p. ex., *Quar.*, 229.139); i no manca en altres textos de l'època: «que eyl era rey *mentres* fos en sa terra» (*Filla del R. d'Hongria*, *NCl.* XLVIII, 45); «*mentres*: dumque, dum», JnEsteve (*Li. Eleg.* D-VII-v^o).

En els segles baixos, i encara modernament, han seguit en ús *mentres* i *mentre*, més literari i més correcte aquest que aquell;¹ autors sense preocupacions gramaticals i fidels a la llengua viva i distingida han vacil·lat entre les dues, amb tendència a preferir la darrera quan la llengua literària s'ha fixat més i més.²

Abans que *dementre*, s'havia usat una forma arcaica *domentre*, des de la qual es va passar a *dementre*, sobretot per influència de les nombrosíssimes partícules que comencen per *de-*: *defora*, *dessota*, *detràs*, *davall* / *devall*, *de(s)puix*, *després*, *decosta/costa*, prep., *dellà*, *deçà* etc., contribuint-hi no pas poc una repercussió del fet que davant *m* la llengua vacillava entre *e* i *o* àtones: *arromangar* / *arremangar*, *remanir* > *romandre*, *domàs* / *damàs*, it. *domani*, *domandare* = cat. *demà*, *demanar*, d'on resultà també el pas de DOMESTICUS a *demestche* (que documento en la meua edició comen-